

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:06.06.2021 ✓Accepted/Kabul:22.06.2021

DOI:10.30794/pausbed.948490

Araştırma Makalesi/ Research Article

Şahin Duran, D. ve Cenikli, E. (2021). "Yoksullukla Mücadelede Bir Kamu Politikası Olarak Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 46, Denizli, ss. 149-162..

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE BİR KAMU POLİTİKASI OLARAK BÜTÜNLEŞİK SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

Deniz ŞAHİN DURAN*, Elvan CENİKLİ**

Öz

Artan yoksulluğa tedbir almayı amaç edinen kamu politikalarının dağınık, arızı ve düzensiz olması bu politikalardan beklenen etkinliğin azalmasına sebep olmaktadır. Yoksullukla mücadelede bir araç olarak Türkiye’de sosyal yardım ve hizmetler bu yüzden geçmişten beri tartışılmalı hususlardan olmuştur. Esasen bu alanda göze çarpan, Türkiye’de sosyal yardım geleneğinin hayırseverlik ve gönüllülük temelinde dayanmış, kurumsallaşmanın da bu anlayış üzerinden biçimlenmiş olduğudur. 2009 yılından itibaren sosyal yardım ve hizmetler alanında yaşanan dönüşümle birlikte “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü” bünyesinde uygulamaya geçen “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi” ile dağınık yapının standartlaştırılma, dönüştürülme ve bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. 21.04.2021 Tarih ve 31461 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile; “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ile “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” iki ayrı bakanlık olarak ayrılmış ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Kararname’nin 6. Maddesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın hizmet birimleri arasında sayılmıştır “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi” Türkiye’de yoksullukla mücadelede hızlı ve etkili sonuçlar ortaya koyması yönüyle önemli bir sosyal politika aracı olarak görülmektedir. Bu işlevselliği ile birlikte özellikle merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev paylaşımı açısından çelişkili bir yapı arz etmesi konuyu kamu yönetimi açısından tartışmalı hale getirmektedir. Zira Türkiye’de sosyal yardımların en önemli diğer aktörleri yerel yönetimler ve vakıflardır. Özellikle yerel yönetimler oy maksimize etmede etkin bir araç olarak sosyal yardımlara başvurumaktadırlar. Dolayısıyla bütünleşik bir sistemin tüm bu unsurları da kapsamı beklenmektedir. Bu çalışmada, sosyal yardımların gelişimi sosyal yardım uygulamalarının dünyada ve Türkiye’deki durumu genel hatlarıyla özetlenerek, Türkiye’nin sosyal yardımlarda bütünleşme pratiği olan “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’nin istenen sonuca tek başına ulaşmada yeterli olup olmadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyal Yardım, Sosyal Politika, Bütünleşik Sosyal Yardım, Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi.

INTEGRATED SOCIAL ASSISTANCE SYSTEM AS A PUBLIC POLICY FOR PREVENTING POVERTY

Abstract

The scattered, incidental and irregular public policies aiming to take measures against increasing poverty causes a decrease in the expected effectiveness of these policies. As a tool for fighting for poverty, social assistance and social services in Turkey have been discussed since the past. In fact, what stands out in this area is that social assistance tradition in Turkey is based on charity and volunteering, and institutionalization is based on this perspective. With the transformation in the field of social assistance and services since 2009, it is aimed to standardize, transform and integrate this dispersed structure with the "Integrated Social Assistance Information System", which has been implemented within the General Directorate of Social Assistance that is affiliated to the Ministry of Family and Social Policies. With the Presidential Decree dated 21.04.2021 and

*Doç.Dr. , Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, TOKAT.
e-posta:denizshahin@gop.edu.tr,(https://orcid.org/0000-0002-8656-0820)

**Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, MUĞLA.
e-posta:elvancenikli@mu.edu.tr , (https://orcid.org/0000-0003-0747-0067)

numbered 31461; The Ministry of Family and Social Services and the Ministry of Labor and Social Security are divided into two separate ministries and are counted among the service units of the Ministry of Family and Social Services in Article 6 of the Decree of the General Directorate of Social Assistance. "Integrated Social Assistance Information System" is seen as an important social policy tool in the context of providing fast and effective results in the fight against poverty in Turkey. With this functionality, it presents a contradictory structure especially in terms of centralization / decentralization, making the issue controversial in public administration. For the most important actors of social assistance in Turkey are local governments and foundations. Moreover, local governments resort to social assistance as an effective tool in maximizing votes. In this study, the development of social assistance will be summarized in general terms of the social assistance practices in the world and in Turkey, and it will be discussed whether the "Integrated Social Assistance Information System", which is the integration practice of Turkey in social assistance, is sufficient to achieve the desired result on its own.

Keywords: *Poverty, Social Assistance, Social Policy, Integrated Social Assistance Integrated Social Assistance Information System.*

1. GİRİŞ

Yoksulluk sorunuyla mücadelede devletin elindeki önemli bir araç ve yükümlülük olarak sosyal yardım olgusu insanlık tarihi ile birlikte var olmuştur (Akt. Ceren ve Erdem, 2019: 7-9). Bir sosyal politika aracı olarak bu yardımlar, yoksulluk sorununun bir sonucu olup hem devlet hem de toplum açısından yükümlülükler getirmiştir. Bu yüzden geçmişten günümüze yoksulluk, ülkelerin karşılaştıkları ve çözüm üretmeye çalıştıkları en önemli sorunlardan biri olmuştur. Bugün de hala üzerinde tartışılan, çözümler üretilmeye çalışılan küresel, ulusal veya yerel düzeyde çok boyutlu bir sorun olarak görülmektedir. Yoksulluk sorunuyla mücadelede önemli bir sosyal politika aracı olması nedeniyle de sosyal yardımlar önemini hep korumuştur (Ceren ve Erdem, 2019: 7-9). Modern anlamda sanayi devrimiyle birlikte doğan ve sosyal devletin bir görevi olarak algılanan sosyal yardımların önemi, günümüzde küresel ekonomik sistemin varlığıyla daha da artmıştır. Refah devleti kavramındaki değişimlerle yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşümler, piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, işsizlik oranındaki artışlar kalıcı yoksulluk, marjinalleşme, sosyal dışlanma gibi sorunların doğmasına neden olmuştur. Bu da yoksulluk sorununu daha da ön plana çıkarırken, aynı zamanda bu sorunun farklı yönlerle incelenmesini gerektirmiştir (İpek, 2015:78; Ay ve Akan, 2017:794). Son olarak yaşanan pandemi sürecinin yoksulluğu daha da arttıran yıkıcı etkileri dahil edildiğinde sosyal yardımlar konusunun tüm dünyada ve Türkiye’de bugünün en önemli konularından biri haline geldiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de geçmişten beri tartışmalı bir hizmet sunumu olması hasebiyle sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler konuları farklı disiplinlerce çalışıla gelmiştir. 2009 yılından itibaren sosyal yardım ve hizmetler alanında yaşanan dönüşümle uygulamaya geçen “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi”yle bu tartışma alanına bir yenisi daha eklenmiştir. Türkiye’de önemli bir sosyal politika aracı olarak görülen Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’ni işlevselliği ve özellikle merkez/yerel ilişkileri açısından çelişkili bir yapı arz ettiği tartışılmaktadır. Bu çalışmada, sosyal yardımların gelişimi ve sosyal yardım uygulamalarının dünyada ve Türkiye’deki mevcut durumu genel hatlarıyla özetlenerek, “Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’nin eleştirel bir değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada ilk olarak sosyal yardım kavramı ve tarihsel gelişimi, dünyada uygulanan sosyal yardım türleri ve sistemleri, sosyal yardım uygulamalarında ön plana çıkan aktörler genel hatlarıyla özetlenmiş, ardından Türkiye’nin sosyal yardım sistemi, yardım türleri ve yardımı uygulayan aktörleri ortaya konulmuştur.

2. SOSYAL YARDIM

2.1. Sosyal Yardım Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Farklı adlar altında tarihin ilk devirlerinden günümüze değin hep var olan sosyal yardımlar, modern anlamda sanayileşme dönemiyle birlikte yaygınlaşmıştır. Tarihin ilk çağlarında Mısır, Yunan, Roma ve diğer topluluklarda dini güdülere dayandırılan sosyal yardımlar; aile-içi, akrabalık sistemi ve komşuluk ekseninde şekillenmiştir. Özellikle İslam dininin doğmasıyla 7. Yüzyılda sosyal yardımların ibadet esasları içinde olması bu durumu güçlendirmiştir. Tarihin ilerleyen dönemlerinde tüm toplumlarda; gelenekler, dini ve kültürel değerler ve toplumsal koşullar çerçevesinde şekillenen sosyal yardımların, zamanla yetersiz ve dağınık kalmaya başlaması devletlerin bu yardımları üstlenmesine ve bir kamu hizmeti olarak sunmasına neden olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak 1300’lü

yıllarda İngiltere’de muhtaç bireylerin korunmasını amaçlayan “Yoksulluk Yasaları” hazırlanmıştır. 1601 yılında I. Kraliçe Elizabeth tarafından kabul edilen Yoksulluk Yasası ile de yerel yönetimler yoksullukla mücadelede ön plana çıkmıştır. Zamanla devletin sosyal alana yönelik hizmetleri, sanayileşmenin neden olduğu toplumsal değişimlerle genişlemeye başlamıştır. Zira sanayileşmeyle kentlerin birer üretim merkezi olarak cazibesi artarken, kırdan kente göçlerin başlamasıyla kırsal alanların nüfusu azalmaya başlamıştır. Diğer yandan sanayileşmenin getirdiği yeni koşullar çalışanları olumsuz etkilemiş, sefalet ve sosyal adaletsizlik baş göstermiştir. Bu gelişmeler ise devleti toplumun geleceğini güvence altına alan sosyal politikalar üretmeye zorlamış ve bu kapsamda sosyal sigortalar ve sosyal güvenlik kurumları oluşturulmuştur. Sanayileşme sonrası dönemde ise devletin temel fonksiyonları arasına; eğitim, sağlık, kentleşme, konut politikası gibi sosyal hayatı etkileyen birçok yeni fonksiyon daha girmiştir. Sanayileşme sürecinden günümüze kadar gelen dönemde, devlet açısından sosyal yardımların “zorunluluk” ilkesi etrafında şekillendiği ve “kamu” ya bir yükümlülük olarak verildiği söylenebilir (Akt. Zengin, Şahin ve Özcan, 2012: 134). Modern anlamda sosyal devletin görevi ve aynı zamanda elinde bir araç olarak görülen sosyal yardımların amacı, temelde muhtaç durumda olanlara, asgari yaşam düzeyini sağlamak ve onları sosyal dışlanma riskinden korumaktır. Sosyal yardımların tarihsel süreçte durumu sosyal refah devleti anlayışına paralel bir seyir izlemiş, devletin rol ve fonksiyonlarının değişmesiyle devletin sosyal yardım alanındaki rolü ve amacı da değişmiştir. Diğer yandan uluslararası hukuk bağlamında da sosyal yardımlar konusu ele alınmıştır. Bugün artık ilgili bütün önemli uluslararası belgelerde sosyal yardımlar, bir insan hakkı olarak ele alınmakta ve küresel iş birliği mekanizmaları ve normların oluşması gibi birçok konuda önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca günümüzde devletler, tüm vatandaşları için asgari geçim düzeyini sağlamayı bir ön koşul olarak kabul etmişlerdir (Ay ve Akan, 2017:787-796). Bununla beraber eklemek gerekir ki; ülkelerin refah devletini algılama ve uygulama biçimlerine göre sosyal yardım uygulamaları da (sosyal yardım türleri ve sistemleri de) değişiklik göstermektedir.

Sosyal yardımların içeriğinde yaşanan karmaşa nedeniyle net bir tanım ortaya koymak mümkün değildir (Demirbilek, 2005:287). Sabit ve evrensel bir tanımının olmaması nedeniyle farklı sosyal yardım uygulamaları konunun kavramsallaştırılmasında kullanılmıştır (İpek, 2015:88). Ancak hangi tanımdan yola çıkılırsa çıkılsın net olan şudur ki; sosyal yardımlar, toplumdaki dezavantajlı kesimleri (muhtaç ve yoksul) koruyarak onların toplumla bütünleşmelerini ve böylece sosyal denge ve adaleti sağlamaya yönelik uygulamalardır (Tekindal, 2018: 342).

Eardley vd.’ne göre (1996) sosyal yardımlar “kaynaklara erişim testine dayalı olarak, ihtiyaç halindeki kişilere asgari geçim düzeyinde yardım ve hizmetler sağlanması” olarak tanımlanmıştır. Çengelci’ye göre (1993) ise sosyal yardım, “toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan ‘yoksunlaşma’ olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, (geçici olarak) giderilmesine karşı insani bir hizmet alanıdır. Bu yardımlar, yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yetecek hale getirmek amacıyla taşıyan parasal ve nesnel (aynı) sosyal gelirden oluşan bir sosyal koruma alanı” olarak tanımlanmaktadır. Seyyar (2002) ise sosyal yardımı “yoksulluk nedeniyle yardıma muhtaç olan kişilere veya aile fertlerine, insanlık haysiyetine yaraşır düzeyi sağlama maksadı ile devlet bütçesinden yapılan karşılıksız maddî destekler” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre de sosyal yardım, “temel gereksinimlerini karşılayabilme durumundan yoksun olan kişilere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanıdır. Muhtaçlık tespitine göre yoksullara karşılıksız olarak verilen ve onları kendilerine yeterli duruma getirmek amacıyla yapılan aynı ve nakdi yardımlardır” (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012: 134). Literatürde yapılan farklı tanımlamaların ortak özelliklerine göre sosyal yardımlar; sosyal güvenliği olmayan ya da bu güvenlik kurumlarının sağladığı gelir desteğinin yeterli olmadığı durumlarda kişilere sağlanan her türlü transferler ve genellikle devletin, yoksul kesimleri koruması yönündeki sorumluluklarının gereği olarak ‘yoksul programları’ şeklinde nitelendirilmektedir (Demirbilek, 2005: 287). Bu programlar da yoksulluğun azaltılması, önlenmesi ve tamamen ortadan kaldırılması gibi temel işlevleri olan bir dizi önlemleri kapsamaktadır (Ceren ve Erdem, 2019: 9). Bu önlemler genellikle ülkemizde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile yürütülen sosyal yardım programları” şeklinde merkezi olabileceği gibi yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıncı sunulan yerleşmiş biçimde de olabilmektedir.

2.2.Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardım uygulamaları ve bu uygulamalardan yararlanma koşulları ülkeden ülkeye değişmektedir. Bununla birlikte dünyadaki uygulamalar genel olarak; aile ödenekleri, yoksullara yapılan karşılıksız sağlık yardımı ve bakımı, yaşlılara, malul ve dul annelere aylık bağlanması, işsizlik yardımı yapılması, yoksul çocuklara yönelik yardımlar, anne ve çocuklara yönelik özel hizmet yardımları şeklindedir (Arslan, 2014: 18)

Ülkelerin sosyal yardım uygulamaları incelendiğinde; bu uygulamalarda iki farklı yöntemin etkili olduğu görülmektedir. Birincisi muhtaçlığın esas alınması ikincisi ise bunun bir yurttaşlık hakkı olarak değerlendirilmesidir. Her iki yöntemde de yardımların prim ya da katkısız olarak sunulduğu görülmektedir. Burada ihtiyaç tespitine (muhtaçlık tespitine) dayalı düzenlemeler, asgari geçim düzeyinin altındaki bireylere (ya da gruplara) nakit desteği sağlamak veya konut, sağlık vb. hizmet alanlarında sosyal yardımlara ilişkin ağlar oluşturmak gibi uygulamalardır. Diğer taraftan, ülke uygulamalarında sosyal yardımların; kimi zaman doğrudan kamu kaynaklarından finanse edildiği, kimi zaman da gönüllük esasına dayandırıldığı (yani gönüllülük esasına dayanan kurumlar aracılığıyla yürütüldüğü) söylenebilir. Ayrıca gönüllülük esasının, devletin sosyal yardımlara ne ölçüde katılacağına da bir belirleyicisi olduğunu da belirtmek gerekir (Metin 2011: 185).

İhtiyaç tespitine dayalı sosyal yardımları üç grupta sınıflandırmak mümkündür (Yıldırım, 2009; Eardley vd., 1996: 3):

➤ **“Genel Yardımlar:** Asgari geçim düzeyine sahip olmayan kişilere yönelik nakdi yardımlardır ve yaş, istihdam, statü farklarını dikkate almadan belli bir gelirin altında olan herkese verilmektedir. Amerika’daki “Yiyecek Karnesi (Food Stamps)” uygulaması genel yardımlara örnek olarak verilebilir.

➤ **Kategorik Yardımlar:** Belirli özel gruplara yönelik yapılan yardımlardır. İngiltere’deki belli gelir seviyesinin altındaki çiftlere yönelik “Çalışan Aileler İçin Vergi Alacağı (Working Families Tax Credit)” uygulaması kategorik yardımlara örnek olarak verilebilir. Kategorik yardım uygulamalarında yardımlar bazen asgari gelir düzeyini aşabilmektedir.

➤ **Şartlı (Bağlı) veya Parasal Olmayan Yardımlar:** Özel bir mal veya hizmete hiçbir ücret ödemeksizin erişim sağlayan ve devlet tarafından sübvans edilen yardımlardır. Bu kapsamdaki yardımlar; konut, istihdam, eğitim veya okullardaki öğle yemekleri gibi maddi olmayan yardımlardır. Örneğin, Almanya’daki belli bir gelirin altındaki ailelerin konut giderleri ve diğer ihtiyaçlarını karşılayan “Haftalık Harçlık (Wohngeld)” uygulaması söz konusu yardım türüne örnek olarak verilebilir.”

2.3.Sosyal Yardım Sistemleri/Rejimleri

Sosyal yardım sistemlerini sınıflandırmaya yönelik kapsamlı ilk çalışmalar arasında Eardley vd.(1996)’nin çalışması gelmektedir. OECD üyesi 24 ülkedeki sosyal yardım uygulamalarını inceleyerek sosyal yardımları tanımlamayı ve ülkelerarası karşılaştırmalar yapmayı amaçlayan söz konusu çalışmada; sosyal yardım programlarının kapsamı, yapısı, yararları, harcamaların düzeyi, yararlanıcı sayısı, yardım miktarı, genel erişim kriterleri, idari yapılanma, inceleme görevlilerinin seçme sürecindeki opsiyon düzeyi gibi bir takım ölçütler kullanılarak ülkelerin sosyal yardım sistemleri sekize ayrılmıştır. Bu sistemler şu şekilde özetlenebilir (Eardley vd, 1996: 168-169; Gough, 2001:165; Saraceno, 2002:22-239)

➤ **“Seçici Refah Sistemleri:** Bu rejimde yardımlar genel olarak gelir testine dayalı, belli gruplara yönelik kategorik yardımlar şeklindedir. Ayrıca yardımların hak temelli ve görece cömert bir yapıya dayandığı da söylenebilir. Bu sisteme sahip olan ülkelere örnek Avustralya ve Yeni Zelanda verilebilir.

➤ **Sosyal Yardım (Devlet Yardımı) Devleti Rejimi:** Bu rejimde genel olarak gelir testine dayalı olarak yardımlar yapılmaktadır. Yardımlar prosedürel haklar temelinde ve güçlü teşviklerle yapılsa da damgalayıcı, klieantalist ve insiyatife dayalı bir yardım rejimi olduğu için yardımların fayda düzeyi oldukça düşüktür. Bu rejime sahip olan ülkeye en iyi örnek ABD’dir.

➤ **Bütünleşik Sosyal Koruma Ağına Sahip (Güvenlik Ağına Dayalı) Refah Devletleri Rejimi:** İngiltere,

İrlanda, Kanada gibi ülkelerde uygulanan bu yardım rejiminde sosyal yardımlar çocuklu ailelere de iş teşviklerini içeren programların olduğu, cömert bir düzeyde ve süreklilik arz eden düzenli bir yapıdadır. Yardımlar ağırlıklı olarak merkezi yönetimce yapılmakta ve bu konuda yerel yönetimlere çok fazla inisiyatif bırakılmamaktadır.

➤ **İkili Sosyal Yardım Rejimi:** Hem farklı kategorilerdeki (yaşlılar, engelliler vb.) dezavantajlı gruplara ayrıştırılan ve her gruba has yardımların farklı oluşturulduğu sosyal yardım sistemleri hem de kapsamlı sosyal yardım sistemlerinin bir arada bulunduğu bir yardım rejimidir. Hak temelinde yardımların yapıldığı bu rejime sahip olan ülkelere Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg örnek olarak verilebilir.

➤ **Gelişmemiş/Az Gelişmiş Yardım Programları:** Kategorik (engelliler, yaşlılar, dullar vb. gruplara göre düzenlenmiş) yardım programlarının söz konusu olduğu, sıkı bir gelir testine de tabi olmayan ve genel olarak faydasının da düşük olduğu bir yardım rejimidir. Yardımların dağıtımında yerel otorite ve çeşitli hayır kuruluşlarının büyük rolü ve inisiyatifinin söz konusu olduğu bu yardım rejimini uygulayan ülkeler arasında Türkiye ve İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi diğer Güney Avrupa ülkeleri gösterilebilir.

➤ **Vatandaşlık Temelli Artık Yardım (Kalıntı Sosyal Yardım Devleti) Rejimi:** Bu yardım rejiminde; refah devleti geleneği sürdürüldüğünden, sosyal sigorta sisteminin baskın olduğu ve tüm toplumu kapsayan bir sosyal yardım sistemi söz konusudur. Bu nedenle de bu rejimde sosyal yardımlar çok yaygın değildir. Ancak yapılan sosyal yardımlardaki anlayışta ise; sadece gelirin iyileştirilmesi değil, ondan daha öte hizmetler söz konusudur. Fayda düzeyi çok yüksek olan bu yardım rejiminde yardımlar sıkı bir gelir testine dayalı ve bireysel başvuru odaklıdır. Ayrıca yardımların dağıtımında yerel yönetimler ön plana çıkmaktadır. Danimarka, Finlandiya, İsveç, Hollanda gibi Baltık ülkeleri bu yardım rejimine sahip ülkelere örnek olarak verilebilir.

➤ **İsteğe Bağlı Âdem-i Merkeziyetçi Yardım Rejimi:** Norveç, Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerde uygulanmakta olan bu yardım rejimi kuzey ve güney Avrupa modellerinin özelliklerine sahiptir. Yardımlarda yerel otoritelere geniş bir inisiyatif alanı bırakan ve yerel düzeyde oldukça gelişmiş, az sayıda faydalanıcıya karşın yüksek fayda düzeyine sahip, düzensiz ama görece cömert yardım programlarının olduğu bir rejimdir.

➤ **İsteğe Bağlı Merkezi Yardım (Merkezeleşmiş Sosyal Yardım):** Yardımların ağırlıklı olarak merkezi düzeyde yapıldığı ve genel olarak uzun süreli olduğu bu yardım rejiminde yerel yardımlar söz konusu olsa da çok dar kapsamlıdır. Damgalayıcı ve aile yükümlülüklerine geniş biçimde yer veren bu merkezi sosyal yardım sistemini uygulayan ülkeye en iyi örnek Japonya'dır."

Sosyal yardım sistemlerine ilişkin bir başka sınıflandırmada Holsch ve Kraus (2004) tarafından yapılmıştır. Sınıflandırmada ülkelerin sosyal yardım uygulamalarında sosyal yardımların merkezilik düzeyi ile gelir dağıtıcı etkileri ilişkilendirmiş ve bu doğrultuda kaynaklar, karar verme ve bölgesel farklılıklar gösterge olarak kullanılmıştır. Buna göre sosyal yardım sistemleri üç grupta toplanmıştır. *Birinci grup*, ademi-i merkeziyetçi bir yardım sistemidir. Almanya, İsveç, İspanya, İtalya ve Avusturya gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Bu ülkelerde yardımlar belediyeler tarafından finanse edilmektedir. Yardımlar yerel ve bölgesel otoritelerce belirlendiği için bölgeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Belçika, Danimarka, Fransa ve Finlandiya gibi ülkelerde uygulanan *ikinci grupta* ise; yardımların düzeyi merkezi yönetimce belirlemekte olup, finansmanı yerel ve bölgesel otoriteler tarafından sağlanmaktadır. Yardımlar büyük ölçüde tek tiptir ve bölgeler arasında farklılık göstermemektedir. Son grup ise merkeziyetçi (üst düzeyde merkezeleşme gösteren) bir yardım sistemidir. Yardımların merkezi yönetimlerce yapılması nedeniyle bölgeler arasında farklılaşma yoktur. Birleşik Krallık, İrlanda ve Hollanda gibi ülkelerde uygulanır.

Yıldırım (2009) ise dağıtılan sosyal yardımları şu 3 grupta kategorize etmiştir.

➤ **"Genel (Universal) Yardımlar:** Belli bir sosyal kategorideki tüm bireylere gelir ve istihdam koşulları dikkate alınmaksızın yapılan yardımlardır. Örneğin İsveç'teki "Çocuk Bakım Parası (childcare)" tüm çocuk sahiplerini kapsamaktadır.

➤ **Sosyal Sigorta ya da Seçici (Selective) Yardımlar:** Belli bir sigortaya yapılan katkı karşılığında belli durumlarla karşı karşıya kalan vatandaşlara yapılmaktadır. Örneğin Almanya'da yaşlılık aylığı hem çalışan hem de işverenlerin belli oranda katkılarıyla oluşmakta ve katkıda bulunanlar hak sahibi olmaktadır.

➤ **Puanlama Sistemli (Means- tested) ya da En Alt gruplara Yönelik (residual) Yardımlar:** Kişilerin gelirlerinin belli bir teste tabi tutulması sonucu elde edilen yardımlardır. Puanlama Sistemli (Means testing) uygulamalar belli bir yoksulluk düzeyi için bazı gruplar (gelir, yaş, özürlü) için uygulanmaktadır. Örneğin ABD’de İlave Sosyal Güvenlik Geliri (Supplemental Security Income) belli bir gelir seviyesinin altındaki vatandaşları kapsamaktadır.”

2.4. Sosyal Yardımlarda Koordinasyon Sorunu

Sosyal politika ve yardımların asli ve değişmez aktörü devlet (merkezi yönetim) olmakla birlikte; yerel yönetimler, aile, piyasa ve sivil toplum kuruluşları da başlıca diğer aktörleri arasında yer almaktadır (Sarıipek, 2017:81). Zamanla ihtiyaçların farklılaşarak artması devletin buna karşı yeni çözümler sunmasını gerektirmiş ve bu doğrultuda merkezi yönetimler yardım mekanizmalarını merkezden yerele yetki göçererek hizmet sunup, ihtiyaçların karşılanmasına çalışmışlardır (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012: 141). Diğer yandan küreselleşmeyle birlikte piyasa mekanizmasının ön plana çıkması, bir taraftan yoksulluk problemini artırıp derinleştirirken diğer taraftan minimal devlet anlayışı söylemleriyle sosyal yardım ve hizmetlerin piyasaya açılmasını, devlet dışı aktörlerce sunulmasını teşvik eden bir yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda sosyal yardım ve hizmetlerin sunumu piyasaya açılmış, STK ve diğer gönüllü kuruluşlara daha büyük ve aktif roller biçilmiş, aile ve diğer sosyal dayanışma ilişkileri ile hayırseverliğe yapılan vurgular artmıştır. Sarıipek (2017) tarafından da vurgulandığı üzere *“devletin olmadığı bir sosyal politika düşünmek imkansızdır. Ancak devletin rolünün bu değişmezliği içinde diğer aktörlerin görevi onu tamamlamaktır”* (81).

Sosyal yardımların ekonomik, sosyal ve siyasal yönleri bulunmaktadır. Özellikle ekonomik yönüyle sosyal yardımlar, çok büyük miktarlarda kaynağın harcandığı bir faaliyet alanıdır. Bu açıdan şüphesiz devlet bütçelerinin önemli bir harcama kalemi olan sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmasında doğru yöntemlerin ve uygun zamanın seçilmesi, kaynakların optimal kullanımı açısından son derece önemlidir (Ceren ve Erdem, 2018:8). Tam da bu noktada sosyal yardım veren kurum ve aktörlerin çokluğu bunların koordinasyonunu önemli hale getirmektedir. *“Koordinasyon, bir örgütün çalışmasını basitleştirecek ve başarısını sağlayacak şekilde uyumlaştırılması”* olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle koordinasyon aynı amaca yönelmiş farklı birimlerin eşgüdümle çalışmasını sağlayacak yeniden örgütlenmesi sürecini ifade ettiği için sosyal yardımların etkin sunumu, kaynakların etkin kullanımı, mükerrer yardımların engellenmesi ve gerçek ihtiyaçlılara hızla ulaşılması için sosyal yardım veren kurum ve aktörler arasında koordinasyonun sağlanarak birlikte hareket edilmesi gerekir (Yıldırım, 2009:3). Aksi takdirde sosyal adaletsizlik, kaynak tahsisinde sapma, etkisizlik gibi birçok sorunun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Nitekim sosyal yardım alanında devlet ve devlet dışı aktörlerin rol oynadığı çoğu ülkede bu sorunlar kendini göstermektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde merkezi ve yerel yönetimlerin eğitim, sağlık, sosyal hizmet gibi alanlarda kaynak ve imkanlarının sınırlı kaldığı noktada sosyal yardım ve dayanışma anlayışıyla STK’lar ile iş birliğine girdiği görülmektedir. Bu nedenle sosyal yardımlara ilişkin mevcut kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve pozitif katkıların sağlanması açısından, aralarında STK’larında bulunduğu bir kurumlar arası koordinasyonun sağlanması son derece elzemdir. Şüphesiz böyle bir koordinasyonun sağlanması kurumların gelir dağılımının iyileştirilmesine, yoksullukla mücadele uygulamalarına yönelik istatistik ve araştırma faaliyetlerinin kalitesinin artmasına katkıda bulunacaktır. Bu noktada özellikle sosyal yardım uygulamalarında karşılaşılan birçok sorunun çözümü için kurumlar arası bilgi paylaşımının sağlanması ve ortak veri tabanı oluşturulmasının kaynak israfına ve mükerrer ödemelere engel olacağı düşünülmektedir (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012:141).

3.TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAR

Türkiye bütünleşik yoksulluk programlarının varlığından söz etmek mümkün değildir. Sosyal yardım sisteminin parçalı yapısında çeşitli kategorilerdeki çok sayıda yardım programı, birbirinden farklı kurumlarca sunulmaktadır. Bu çok bileşenli sosyal yardım biçimi gerek yerel gerekse merkezi düzeyde dağıtılan sosyal yardımların belli bir sınıflandırmayla kapsamlı ele alınmasını güçleştirmektedir (Ulutaş, 2017:37).

3.1. Türkiye’de Uygulanan Sosyal Yardım Türleri

Farklı yazarlarca Türkiye’deki sosyal yardım programlarını üç ana kategoride değerlendirilmiştir (Akt. İpek, 2015:98-99; Akt. Ulutaş, 2017:37-46):

➤ **“Saf Gelir Sistemi Programları**, özellikle yoksul hanelere veya korunmaya muhtaç gruplara yönelik aynı ve nakdi transferleri içerir. Türkiye’deki sosyal yardımların önemli bir bölümünün bu grupta yer aldığı söylenebilir. Türkiye’de bu kapsamda gerçekleştirilen transferler; düzenli gelir desteği kapsamında sayılabilecek harcamalar, düzensiz aynı ve nakdi yardımlar ve yoksullara yönelik sağlık harcamaları olmak üzere üç başlıkta ele alınabilir. Sosyal yardımların düzenli gelir desteğine dayanması, yoksullukla mücadeleye ilişkin etkisi açısından önemlidir. Ancak Türkiye’de sosyal yardımların “sosyal haktan” çok hayır veya himmet olarak tanımlanan bir sisteme sahip olduğundan düzenli gelir desteği egemen sosyal yardım biçimi olamamıştır. Türkiye’de tüm nüfusa yönelik düzenli gelir desteği programının oluşturulması akademik ve siyasi düzlemlerde tartışılrsa da henüz böyle bir adım atılmamıştır. Mevcut programda düzenli gelir transferleri, çeşitli dezavantajlı gruplara yönelik kategorik yardımlar şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu yardımlar klasik ve kategorik bir “hak eden yoksul” tanımına dayalı olarak oluşturulan ve çalışan yoksullar, işsiz gençler gibi bu kategorinin dışındakilere hiçbir şekilde maddi destek sağlamayan (yani yeni yoksul tipolojilerini görmezden gelen) politikalar şeklinde sürdürülmektedir. Bununla birlikte salt 2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yaşlı ve Engelli Yardımlarını içeren düzenli gelir desteklerinin diğer dezavantajlı grupları da içerecek biçimde genişlemiş olması önemli bir gelişmedir. Düzensiz gelir destekleri ile yoksul haneler geçici olarak açıktan veya soğuktan korunsun da yoksulluğu devam etmektedir. Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla eşi vefat etmiş kadınlara yapılan yardımlar, genel sağlık sigortası prim yardımları ya da anlık gelişen mağduriyetler karşısında belediyeler, vakıf ve derneklerin dahil olduğu bir kereye özgü verilen geçici yardım türleri düzensiz gelir destekleri arasında sayılabilir.

➤ **Varlık Birikimine Bağlı Gelir Transferleri (Şartlı Nakit Transferleri ve İstihdam Güvencesi Programları)** uygulaması, toplumların en düşük gelir grubuna yönelik şartlı sosyal yardımlardır. Bu programla doğrudan aynı ve nakdi transferler, hane halklarının üretken kapasitelerini güçlendirecek programlarla ilişkilendirilmektedir. Söz konusu transfer grubuna dahil edilebilecek ilk grup hane halkının insani gelişimine, özellikle de eğitim ve sağlığına yatırım yapan doğrudan transferlerdir. Türkiye’deki şartlı nakit transferleri uygulaması bu gruptaki programlara bir örnektir ve dünyadaki diğer uygulamalara benzer biçimde nakit transferleri yoluyla nüfusun en yoksul kesiminin başta sağlık ve eğitim olmak üzere temel hizmetlere erişimini sağlayarak beşerî sermayesinin geliştirilmesi yoluyla yoksullukla mücadeleyi hedeflemektedir.

➤ **Bütünleşik Yoksulluk Azaltma Programları**, sosyal yardımları çok sayıda diğer sosyal müdahalelerle ilişkilendirmektedir. Bu programlara en güzel örnek Şili Solidario, Şili hükümetinin yüksek yoksullukla mücadele amacıyla oluşturduğu bir sosyal koruma programıdır. Eğitim, sağlık, sosyal sigorta gibi temel sosyal haklarla donanmış daha geniş bir sosyal koruma programının bir parçasıdır. Psikososyal destek, mali destekler erişim güvencesi ve yardım programlarına tercihli erişim olmak üzere üç önemli bileşeni vardır. Her ne kadar Türkiye’deki bazı yardım programları bununla ilişkilendirilse de tam anlamıyla Şili Solidario benzeri bir bütünleşik sosyal yardım programının varlığından söz etmek mümkün değildir.

Türkiye’deki sosyal yardımları koruma karakterli ya da tazminat karakterli olarak da kategorize etmek de mümkündür (Akt. Karagöz, 2020:153). “Koruma karakterli sosyal yardımlar bütün muhtaçlara verilmesinin yanında muhtaç yaşlı, malul ve sakatlara yapılan yardımlar” olarak tanımlanırken “Tazminat karakterli sosyal yardımları ise, kamu hizmetindeyken zarara uğrayan bireylere verilen parasal yardımlar” olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan Güney Avrupa devletlerinin dahil olduğu ve ihtiyaç tespitine dayalı sosyal yardım sınıflandırmasına göre Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu (SYDF)’ndan yapılan yardımlar, *genel yardımlar içerisinde*; yaşlılık yardımı, maluliyet ve engelli yardımları *kategorik yardım türünde*; genel sağlık sigortası prim yardımı, yeşilkart ise *isteğe bağlı yardımlar kapsamında* değerlendirilebilir (İpek, 2015:90; Arslan, 2014: 19-20).”

3.2. Türkiye'nin Sosyal Yardım Sistemi Geleneği

Dünyadaki örnekleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'de sosyal yardımların modern anlamda algılanmasında geç kalındığı gözlenmektedir. Osmanlı'dan miras alınan vakıf anlayışı 1976 yılına kadar sosyal yardımların çoğunlukla gönüllülük esasına dayanmasına sebep olmuştur. Cumhuriyetin ilk yılları boyunca özellikle Darülaceze, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Yardım Sevenler Derneği gibi kuruluşların hâkim olduğu bir sosyal yardım anlayışı benimsenmiştir. Günümüzde de bu geleneğin etkisiyle, devletin sosyal yardım alanında, gönüllü kuruluş ve aktörlerle ortaklaşa çalıştığı bir sistem göze çarpmaktadır (İpek, 2015:89). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de neo-liberal dönüşümün etkisiyle, sosyal hizmetlerin sunumunda kamu kesiminin temel sorumluluğu üstlendiği anlayıştan ziyade, diğer aktörleri-özellikle de aileyi ve hayırseverliği öne çıkaran bir gelenek göze çarpmaktadır (Taşgın ve Özel, 2011: 188). Sosyal desteğin büyük ölçüde sosyal ilişkilere göre değişim göstermesi bu alanda hem devletin hem de devlet dışı diğer ajanların aynı alanda faaliyet göstermesine sebep olmuştur. Bu birliktelik günümüzde devlet, özel sektör, enformel sektör (aile, komşu, akraba, hemşehri örgütleri vb.) gibi farklı kesimlerin bulunduğu bir alan yaratmış, bunlar arasında sınırların çizilmesi zorlaşmıştır. Siyasal gelişmeler ise bu durumu derinleştirmiş kamusal-resmi refah kurumlarının yerine geleneksel, aile odaklı refah kurumlarının güçlenmesine neden olmuştur (Ulutaş, 2017:32).

Sosyal yardımlarla ilgili mevzuat ele alındığında Türkiye'de sosyal yardımlar konusunda devletin rolü anayasal (2., 60. ve 61. md.), yasal ve idari boyutuyla düzenlenmiştir. 82 Anayasası'nın sosyal devlet ilkesini içeren 2. maddesi, "herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve devletin, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alıp ilgili teşkilatı kuracağı"na ilişkin iken, sosyal güvenlik hakkını düzenleyen 60. maddesi ve sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenleri düzenleyen 61. maddesi bu konuda anayasal çerçeveyi ortaya koymaktadır. Ancak yasa düzeyinde bakıldığında çerçeve bir yasanın henüz ihdas edilmediği görülmektedir. Sosyal yardımlar, yardımı sağlayan kuruluşların bağlı olduğu kanunlarda yer almakta ve yardımın verileceği koşullar genellikle yönetmeliklerle açıklanmaktadır. Kamusal yardımlar dağınık faaliyetler olarak gerçekleştirirken, Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı gibi yalnızca sosyal yardım amacına yönelik kurumlar da oluşturulmuştur. Bunun temel nedeni, sosyal yardımların kamu bütçesinin olanak verdiği ölçüde vukuu bulmasıdır. Burada devletin mali imkanları ölçüsünde sosyal yardımların belirleneceği, gerektiğinde sosyal yardımlarda kesintiye gidilebileceği, bunun da sosyal devlet anlayışı açısından eleştirildiği söylenebilir. Türkiye'de sosyal yardımların, uluslararası sözleşmeler ve anayasada hak temelli olarak tanımlanmış olmasına karşılık farklı yasalarda sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin uygulamaları içeren çok sayıda yasal düzenleme bulunması, yani bütün yardım programlarını bünyesinde toplayan bir çatı yasanın olmaması nedeniyle, hak yaratımının eksik düzenlendiği ve bu eksikliklerle uygulamaya geçmesi bir başka eleştiri konusudur (Karagöz, 2020: 157-159). Sonuç olarak sosyal sosyal yardım bağlamında henüz sosyal devletin gerektirdiği arzulan düzeyde bir kurumsal yapı mevcut değildir. Mevcut kurumsal yapıda, sosyal hizmet ve yardımlar başvuru ve ihbar esaslı yapılmaktadır. Sosyal yardımlardan faydalanma kriteri olarak da hak değil, asgari geçim düzeyinden yoksunluk temelinde belirlenen yani muhtaçlık değerlendirmeleri temel alınmaktadır. Dolayısıyla bu sistemde sosyal hizmet ve yardım uygulamaları büyük ölçüde talebe bağlı (talep odaklı) dır. Yani bireylerin başvurusu üzerine yardım yapılmaktadır. Bu nedenle dikkate alınan başvuruların yanı sıra başvuru yollarını bilmeyen ya da böyle bir hakkın varlığından haberdar olmayan ve başvurusunu yapamamış bireyler sistemden dışlanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere sosyal yardım düzeni Türkiye'de, anayasal ve yasal bir hak olarak değil, hayırseverlik ve sosyal dayanışma anlayışıyla tanımlanmaktadır (Çetin, 2017: 168; TEPAV, 2010: 14; Atanır, 2016: 87). Bu bağlamda Türkiye'de sosyal yardımlar, sosyal devlet yerine "hayırseverliği" ve "yoksullara yardım etmenin dini boyutunu" vurgulayan bir sosyal politika anlayışıyla yürütülmektedir (İpek, 2015: 97). Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı Ayşen Gürcan'ın 2015 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bir anlamda "hayır ve dua bakanlığı" olduğu yönündeki açıklaması bu görüşü destekler niteliktedir. Kaldı ki dini hayır kurumları eliyle sunulan düzensiz yerel yardımlar dikkat çekici düzeydedir (Gough, 2006: 247). Türkiye'de; zekât, sadaka veya diğer usullerle bireysel yardımların yapılması; STK'ların sosyal yardım ve hizmet faaliyetlerinde çoğunlukla inanca dayalı olarak kaynak toplaması; belediyelerin ramazan ayı, Kurban Bayramı vb. inanca ait anlayış ve uygulamaları, merkezi yönetimin uygulamalarının dinsel bir gelenekten gelen vakıf anlayışını sürdüren faaliyetlere sahip olması gibi durumlar dinin sosyal refah alanındaki etkinliğini (Akt. İpek, 2015: 93) ve özellikle yerel otoritelerin inisiyatif alanını, keyfilğini göstermesi bakımından anlamlıdır.

Türkiye’de aile-içi dayanışma ve geleneksel yaklaşımlarla sürdürülmeye çalışılan sosyal yardımlar maalesef modern çağda yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012: 141). Son zamanlarda sosyal yardım türlerinde ve miktarında düzenli bir artış söz konusu olsa da (Ceren ve Erdem, 2018: 7) yardımlara talep her geçen gün artmakta, ancak sosyal yardım mekanizmaları yardım taleplerini yeterli ölçüde karşılayamamaktadır (Karagöz, 2020). Yardımların çok parçalı bir yapıya sahip olması, düzenli gelir desteklerinin kapsamının dar ve yardım miktarının düşük olması gibi özellikler dikkate alındığında, sistemin, yoksulları, bu alanda çeşitlilik arzeden kurum ve yardım kategorilerinin geçici kullanıcıları haline getirdiği görülmektedir. Ve yine artan işsizlik, metalaşma ve derinleşen güvencesizlik koşullarında, sosyal yurttaşlığa dayalı bir koruma sisteminin hala mevcut olmayışının, Türkiye’de yoksulluğu ortadan kaldırmak yerine yoksulluğu sürdürülebilir kıldığı söylenebilir (Ulutaş, 2017:46).

Son olarak literatürde yapılan (Eardley vd., 1996) sınıflandırma açısından Türkiye sosyal yardım sisteminin hangi kategoride yer aldığına bakıldığında “gelişmemiş yardım sistemine sahip devletler” arasında yer aldığı, ya da diğer bir ifadeyle Güney Avrupa refah rejiminin genel özelliklerini taşıdığı söylenebilir (Ulutaş, 2017:28-46). Zira sistemin gelişimi, sosyal yardıma muhtaç olan popülasyonun büyüklüğü, devletin yanı sıra aile, dini kurumlar ve sivil toplum örgütleri bileşeni, ülkenin müdahale şekli, muhtaçların tanımlanması, sosyal yardımların örgütlenişi, sürekliliği, dağıtım mekanizması, seçici veya evrensel biçimde sunulması gibi faktörler ülkeyi bu kategoriye dâhil etmektedir. Özellikle Güney Avrupa refah devletlerinde dinin (Katolik kilisesinin) etkisinin baskın olduğu, geleneksel aile ve akrabalık bağı üzerine kurulan ve devletin sistematik olmayan bir biçimde müdahalesinin olduğu sosyal yardım politikaları söz konusudur. Türkiye’de de din faktörünün etkili olduğu ve öncelikle aile dayanışmasını varsayan sosyal yardım politikaları yürütülmektedir. Nitekim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nca sürekli “aile” vurgusunun yapılması bu önceliği yansıtmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’de refahı sağlamada devletin hem bir “aktör” olarak hem de diğer aktörleri “şekillendirme” noktasında müdahalesi söz konusudur (Buğra ve Keyder, 2003: 45; İpek, 2015: 93; Gough, 2006: 249).

3.3. Türkiye’de Sosyal Yardımlarda Koordinasyon Sorunu

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de neo-liberal politikaların yarattığı tahribat, yoksulların ve toplumun hücre yapısını değiştirmiş ve yeni bir yoksulluk kavramı ortaya çıkarmıştır. Yeni yoksullar, eski yoksullardan daha geniş kitleleri kapsadığından sosyal yardım araçlarının hem artmasına hem de çeşitlenmesi söz konusu olmuştur. Ancak bu artış ve çeşitlenme; sosyal yardımların bir kamusal yükümlülük olarak zayıfladığı ve yeni yoksul tipolojilerini içinde barındırmayan bir anlayış içinde piyasa mağdurlarını, yoksulları ve en alttakileri “ferahlatacak” yeni yan mekanizmaların devreye sokulması şekline gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda ise; sosyal yardım alanındaki çeşitlenme ve düzenlemelere rağmen, yardımlar geçici özelliğinden uzaklaşarak sürekli hale gelmiş, yoksulluğun giderilmesi yerine yoksulluğun yönetilmesine dönüşmüştür. Bu da en nihayetinde sosyal yardımları, yoksullukla mücadele etmek yerine onu yoksulluğun varlığını sürdürerek yardımları bir siyasi ve hayırseverlik aracına dönüştürmüştür. Yoksulluğun ve eşitsizliğin giderek derinleşmesi, yoksulların yardımlara bağımlılığını ve acil ferahlatıcı uygulamalara olan ihtiyacını daha da şiddetlendirmiştir. Ancak Türkiye’de bu aciliyete yanıt verecek kalıcı ve kapsayıcı sosyal yardım uygulamalar yerine, yoksullara ulaşmaya çalışan gündelik uygulamalar ve kurumsal hayırseverlik faaliyetleri (sosyal devletin ve kamu koruyuculuğunun geri plana atılması nedeniyle) söz konusu olmuştur (İpek, 2017: 77-101).

Sosyal yardımların etkin kullanılmadığı ve suiistimallere açık olduğu işsizlik problemi ve adaletsiz gelir dağılımına sahip ülkelerde sosyal yardım politikalarındaki dağınıklık ve koordinasyonsuzluk bu alandaki başlıca problemlerdendir. Türkiye’de de bu problem yaşanmaktadır (Karagöz, 2020:155-156). Zira çok sayıdaki düzenleme ve mevzuata bağlı olarak; doğrudan sosyal yardım hizmetler sunan kurumların dışında çok sayıda dernek, kurum ve kuruluş “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Bağlı Kurumlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü, SODES, GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları, Vakıf ve Dernekler, Kamu kurumu niteliğinde mesleki kuruluşlar, Sendikalar, Kızılay vb” faaliyette bulunmaktadır. Sonuç olarak bu alanda dağınık bir yapı söz konusudur. Bu farklı yasal düzenleme ve uygulamalar da birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin hizmetlerin dağınıklığı, birçok kuruluşun sistemde eş zamanlı olarak aktif rol oynaması, hizmet sunumunda objektif kriterler bulunmaması (nesnel kurallara bağlanmamış olması), mükerrerlik

olması (yardımların tekrarlanması), gerçek ihtiyaç sahiplerinin yardımlara erişememesi ya da yardımlardan hiç yararlanamaması, farklı otoritelerin elinde yardımların klientelist amaçlarla kullanılmasına olanak tanınması, kaynakların etkin kullanılmaması, sosyal incelemeyi yapanların kimlerden oluştuğu ve hangi kriterle verildiğinin muğlak olması ve programların genellikle uzman olmayan personel eliyle yürütülmesi gibi pek çok sorunun mevcut olduğu söylenebilir. (Ulutaş, 2017: 33-35; Karagöz, 2020: 153-160, İpek, 2015: 96-99). Ayrıca sosyal yardım veren kuruluşlara görev tanımı dışında ek görevler verilmesi (Örneğin; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sosyal hizmet ve yardım amaçlı kaynakları, müzeleri teftiş edilmesi, bakım ve onarım gibi işlere harcaması) başka bir kurumsal sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Karagöz, 2020:161)

Son yıllarda çeşitlenen sosyal yardımlar alanında atılan önemli bir adım bu dağınıklığı gidermek üzere 2011 yılında 633 Sayılı KHK ile "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)"nin kurulması olmuştur. Bakanlığın başlıca görevleri; "sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek" şeklinde sıralanabilir. ASPB'nin kurulmasına paralel olarak, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), ASPB bünyesine bağlanarak yeniden yapılandırılmıştır. 21.04.2021 Tarih ve 31461 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile; "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" ile "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı" iki ayrı bakanlık olarak ayrılmış ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Kararname'nin 6. Maddesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hizmet birimleri arasında sayılmıştır. Bugün yerel düzeyde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ve ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye'de sosyal yardımlaşmalara ilişkin temel kurumsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de sosyal yardımlar ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yönetilmekte ve yerel düzeyde kurulmuş ve sayıları 1.000'e ulaşmış Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından uygulanmaktadır. SYDV'ler illerde vali, ilçelerde kaymakamlar başkanlığında faaliyet göstermektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca yoksul kişilere yapılacak sosyal yardım ve hizmetler, kişi yerine aileyi esas alarak, "Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYS)"ne yapılan başvuru sonucu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları yoluyla gerçekleştirilmektedir (ASPB, 2017: 11-15).

3.4 Türkiye'de Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi Pratiği: Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi

Sosyal yardımlar konusunda bahsi geçen sorunlara çözüm arayışları Türkiye'de bütüncül bir sistemle çözülmeye çalışılmış ve 2009 yılında girişimlerde bulunulmuştur. Bu dönemde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü) tarafından "Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS)" geliştirilmiştir. SOYBİS'e nazaran teknik olarak geliştirilmiş bir sistem olarak "Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYS)" hayata geçmiştir (Karagöz, 2020:161-162). Kurumsal yapıdaki bu değişikliklerle "Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi"ne geçilme gerekçesi olarak şu sorunlar sıralanmıştır (Karagöz, 2020:160):

- Sosyal yardıma başvuranların muhtaçlık durumlarını kamu kurumuna kanıtlama yükümlülüğü ve bu kapsamda düzenlemesi gereken evraklar bulunmaktadır. Ancak söz konusu evrakları çeşitli nedenlerle düzenleyemeyen veya bu prosedürlerle ilgilenemeyen kişiler yardımlardan yararlanamamaktadır.
- Yardım için başvuranların sırada beklemesi, uzun bürokratik süreçlere takılması, damgalanması, afişe edilmesi, reklam malzemesi olarak kullanılarak küçük düşürülmesi, kayırmacılık/istismar gibi kurumsal yapıdan kaynaklı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumlar ise kimi yardıma muhtaç bireyin kendisini gizlemesine ve yardıma başvurmasına neden olmaktadır.
- Aynı şahsa birden fazla benzer yardımın farklı kurumlarca yapılması söz konusu olabilmektedir. Yardım dağıtımındaki mükerrerlik nedeniyle de yardım dağıtımında adalet sağlanamamaktadır.

"Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi, yoksul ve muhtaç kişilerin sosyal yardım başvurularının alınması, hane dosyalarının oluşturulması, kişisel verilerinin ve sosyo-ekonomik bilgileri ile servet unsurlarının merkezi veri tabanlarından sorgulanması, hanenin sosyo-ekonomik durumuna ait mahallinde yapılan sosyal incelemeye ilişkin raporların tutulması, muhtaçlık kararının verilmesi, yardım ödemelerine ilişkin banka talimatlarının verilmesi ve gerçekleştirilen tüm yardımlara yönelik otomatik muhasebeleştirme eylemlerinin tamamının elektronik ortamda yürütülmesi, vatandaşların yapmış oldukları sosyal yardım başvuru sonuçlarını E-Devlet kapısı üzerinden

görüntüleyebilmesini sağlayan hem kamuya hem de vatandaşlara hizmet veren bir bilgi (bilişim) sistemidir” (ASPB, 2017:7).

BSYS’yle sosyal yardım prosedürleri elektronik ortama dönüştürülmüş, standartlaştırılmış ve bütünleştirilmiştir. Artık yardım başvurusu yapacak bireyler BSYS üzerinden başvurusu yapmaktadır. Başvuruda bulunan bireylere ilişkin bilgiler, çeşitli kurumların veri tabanları ve hane halkı ziyaretleriyle toplanan verilerle doğrulanmaktadır. Sistemde toplanan verilerle yoksulluk profili oluşturulmakta, uygunluk durumu tespit edilmektedir (ASPB, 2017: 13).

Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’ne başvuru yapan bireyler T.C. kimlik numaralarıyla şu bilgilere ulaşabilmektedirler (Yıldırım, 2009: 39);

- İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü MERNİS veri tabanından adres bilgileri, nüfus-aile-kişi kayıt örnekleri ve olay bilgileri,
- İŞKUR veri tabanından kişinin İŞKUR’a kaydının olup olmadığı, İşsizlik Sigortası, Kısa Çalışma Ödeneği ve İş Kaybı Tazminatı alıp almadığına ilişkin bilgiler,
- Vakıflar Genel Müdürlüğü veri tabanından kişinin Muhtaç Aylığı alıp almadığına ilişkin bilgileri,
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü veri tabanından kişinin Evde Bakım Aylığı alıp almadığına ilişkin bilgileri,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü veri tabanlarından kişinin Şartlı Nakit Transferi, Gelir Getirici Proje ve SYD Vakıflarınca yapılan diğer yardımlardan yararlanıp yararlanmadığına ilişkin bilgileri,
- Sosyal Güvenlik Kurumu veri tabanından kişinin sosyal güvencesinin olup olmadığı, sağlık hizmetlerinden yararlanıp yararlanmadığı ve 2022 sayılı Kanuna göre maaş (yardım) alıp almadığına ilişkin bilgileri,
- Gelir İdaresi Başkanlığı veri tabanından kişinin Vergi Mükellefiyeti ve üzerine kayıtlı aracı olup olmadığına ilişkin bilgileri,
- Sağlık Bakanlığı veri tabanlarından kişinin Yeşil Kartı olup olmadığına ilişkin bilgileri,
- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü veri tabanlarından kişinin üzerine kayıtlı gayrimenkulü olup olmadığına ilişkin bilgileri,
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sisteminden de kişinin Arazi Varlığı, Ekili Arazi Varlığı, Tarımsal Desteklerden yararlanıp yararlanmadığı ve büyükbaş / küçükbaş hayvan sayısına ilişkin verileri.

Sosyal Yardım Bilgi Sisteminin **vatandaşlara** sağladığı fayda veya kazanımlar şu şekilde sıralanabilir (Yıldırım, 2009:4; Karagöz, 2020:161);

➤ Sosyal yardıma başvuranların muhtaçlık durumlarını kamu kurumuna kanıtlama yükümlülüğü ve bu kapsamda evrak düzenleme sorumluluğu ortadan kalkmış ve muhtaçlık durumunu tespit etme sorumluluğu devlete geçmiştir.

➤ Sadece bir T.C. numarasıyla kolayca BSYS üzerinden (online) başvuru yapabilmesinin yolu açılarak sosyal yardıma ihtiyacı olanların kurumlar arasında dolaşmasına son verilmiştir.

➤ İhtiyaç sahiplerinin yardımlara ulaşma süreleri/süreci kısalmıştır.

Sosyal Yardım Bilgi Sisteminin **kamuya** sağladığı fayda veya kazanımlar ise şu şekilde sıralanabilir (Yıldırım, 2009:4; Karagöz, 2020:161);

➤ Mükerrer yardımların önüne geçilerek, sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ve daha geniş bir kitleye ulaşmasının önü açılmıştır.

- Yardım başvurusunda bulunanlara muhtaçlık durumlarını kanıtlayan belgeleri düzenleyen kurumların iş yükleri hafiflemiştir.
- Kamu kurumlarının kendi aralarındaki mükerrer yardımlara ilişkin yazışmaların son bulmasıyla bürokrasinin azalması kamu kaynağının etkin kullanılmasına bir katkı sağlamıştır.
- SYDV'leri yoğunluğu hafiflemiş, vakıf çalışanlarının hane ziyaretlerine yönelik sosyal incelemelere için daha fazla zaman kazanılmıştır. Bu durumla yardım alan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin sağlıklı bilgi sahibi olunması sağlanmıştır

4. SONUÇ YERINE: TÜRKİYE'DE BÜTÜNLEŞİK SOSYAL YARDIM SİSTEMİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Türkiye'de sosyal yardımlar geçmişten bu yana çoğunlukla birden fazla yapının hâkim olduğu bir sistem olarak var olagelmıştır. Sosyal yardımların birden çok kurum aracılığıyla sağlanması ve bu kurumların eşgüdüm eksikliği, mükerrerlik ya da tam tersi yoksunluk gibi sorunlara yol açmıştır. Sistemli ve düzenli bir gelir desteği yerine aynı ve nakdi yardımlar şeklinde tanımlanmış olan sosyal yardımların devletin mali yeterlik ölçütüne bağlanması, sosyal yardımın hak statüsünde ele alınmadığını göstermektedir. Her ne kadar Anayasa'da bir "hak" olarak düzenlense de Türkiye'de yardımların maneviyat, din ve aile ilişkileri temelinde benimsendiği bir sistem söz konusu olmuş bu anlamda da farklı saiklerle çıkarılan farklı yasalarla düzenlemeler yapma yoluna gidilmiştir. Mevzuattaki çeşitlilik hem hedef kitlelerin farklılaşmasına hem de yardım çeşitliliğinin artmasına sebep olmuştur. Bu dağınık yapı nihayetinde planlama ve uygulamada birliği sağlayacak, standartlar belirleyecek, rehberlik edecek, denetleyecek ve nihayet bu yardımları ulaştıracak merkezileşmiş bir yapıya gereksinim yaratmıştır. Bu sebeple koordinasyonu sağlamak üzere ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yerel düzeyde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla sunulan sosyal yardımlar, Bakanlık bünyesinde 2011 yılı itibarıyla oluşturulan "Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYS)" ile merkezileştirilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde birçok açıdan "Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi" çeşitli sorunlar sonucu getirilmiş olmasına ve birçok olumlu yönde katkıları bulunmasına rağmen içinde barındırdığı bazı çelişkiler nedeniyle tartışmalıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bu konuda çatı bir kurum (sosyal yardım sisteminin temel aktörü) olmakla birlikte çok parçalı yapının bütünleştirilmesinde tam etkin olmadığı ileri sürülmektedir (Çetin, 2017: 168). Zira sistemde gelir durumu değerlendirme kriterleri eşgüdümlü olmayan Kızılay, Büyükşehir İl ve İlçe Belediyeleri, diğer belediyeler, STK'lar ve çeşitli yardım kurumlarının varlığı bütüncül yaklaşımı bozmaktadır. Çünkü BSYS sadece belli bakanlıklar ve merkezi kuruluşlarla bilgi alışverişine olanak sağlamaktadır. Özellikle Türkiye'de belediyeler sosyal yardım sistemi açısından çok önemli bir aktördür. Belediyelerin sosyal yardımlar konusunda aktif olmaları merkezi yönetimde varolan arızilik ve dağınıklığı daha da güçlendirmiştir. Ancak diğer yandan belediyeler tarafından dağıtılan sosyal yardımların önemli bir politika rolü üstlendiği ve demokratik kurumlar olarak sosyal devletin dönüşümüne önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Yerel yönetimler hizmetlerde halka yakınlık bakımından avantajlı olan, hizmetlere olan talebi kavrayabilmek bakımından da kaynakların etkin tahsisine imkân veren kuruluşlardır. Sosyal yardımlar da yerel düzeyde politika üretmek ve sorunlara etkin çözümler bulmak ve hatta zaman zaman oy maksimize etmek bakımından yerel yönetimlerin ellerinde önemli bir araçtır. Böyle bir aracın merkez ile yerel arasında rekabet yaratacağı da bir gerçektir. Ayrıca belediyeler ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları arasında bütünleşmiş bir sistemin olmaması sistemden aşırı yararlanan yani mükerrerlik yaratan durumlar da ortaya koyabilmektedir (Abdoul-Azize ve Sayın, 2020: 77). Dolayısıyla yoksullukla mücadelede bir kamu politikası aracı olarak sosyal yardımların etkili bir araç olarak kullanılabilmesi için sistemin tüm unsurlarını içine alan, genel kapsayıcı, hak temeline dayanan bütünleşik bir sosyal yardım mevzuatına ve sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak sisteme yerel yönetimlerin de dahil edildiği olası bir senaryo ise yerel yönetimlerin yerel politika üretmelerini engelleyecek nitelikte olmamalıdır. Aksi taktirde yerel yönetimler etkin kaynak tahsisi işlevinden uzaklaşacaklardır.

Bütünleşik bir sosyal yardım mevzuatına ihtiyaç olduğu kadar uygulama birliğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Yerelde bu hizmeti sunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) uygulama birliğinin sağlanması da önemlidir. Kuşkusuz sunulan her yardımın yoksullukla mücadelede birer araç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak genel olarak bu mücadele şeklinin, yoksulluğu giderici, yok edici olmaktan çok geçici çözüm üretme çabasından ibaret olduğuna vurgu yapmak gerekmektedir. Ayrıca sosyal yardımlara ulaşmada resmi kanalların

yeterince bilgilendirici olmaması ve genellikle enformel (komşu- akraba vb) kanalların işlemesi sistemde fırsat eşitliğinin önüne geçmektedir (İpek, 2015:99, Ulutaş, 2017: 35, Başer ve Kırlioğlu, 2020: 1501). Bu yüzden sosyal adalet duygusunun temel referans olduğu refah devletinin temininde bir yandan adalet sağlanmaya çalışırken diğer taraftan eşitliği bozucu bir ikilem içinde olunmaması gerekir. Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların bir sadaka ekonomisi yaratmaktan çok anayasal ve sosyal bir “hak” olarak vatandaşlık temelinde tanımlanması ve bunu sağlayacak mevzuat, uygulama ve fırsat birliğinin yerleşmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdoul Azize, H , Sayın, C . (2020). Examining the functioning of public social assistance system: The case of Antalya . *Mediterranean Agricultural Sciences* , 33 (1) , 73-78 . DOI: 10.29136/mediterranean.631797
- Arslan, A. (2002). “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, *Maliye Dergisi*, Sayı140, 1-14.
- Arslan, N. (2014). “Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkinin İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 16-31.
- ASPB (2017). Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım sistemi, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara. https://www.ailevecalisma.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf, (Erişim Tarihi: 20.05.2021)
- Atanır, H. (2016). Türkiye’de Yoksulluk, Sosyal Yardım ve Sivil Toplum: Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme, Dorlion Yayınları, Ankara.
- Ay, H. ve Akan, R. (2017). “Tarihsel Süreçte Sosyal Yardımların Gelişimi”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(18): 787-798.
- Başer, D. ve Kırlioğlu, M. (2020). Türkiye’deki sosyal yardım sistemine yönelik sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1486-1513
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İçin Hazırlanan Proje Raporu, file:///C:/Users/Lenova/Downloads/UNDP-TR-new_poverty.pdf, (Erişim Tarihi: 20.05.2021)
- Ceren, A. ve Erdem, T. (2019). “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1):6-24.
- Çengelci, Ethem (1993), Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi, *Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 11 (1/2/3): 10
- Çetin, B. I. (2017). Sosyal Politika ve Vatandaşlık: Türkiye İçin Asgari Gelir Desteği, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Demirbilek, S. (2005) Sosyal Güvenlik Sosyolojisi, İstanbul: Legal Yayıncılık
- Eardley, T., Bradshaw, J., Ditch, J., Gough, I., Whiteford, P. (1996) Social Assistance in OECD Countries – Department of Social Security Research Report, Londra: HEMSO.
- Gough, Ian (2001), “Social Assistance Regimes: A Cluster Analyses”, *Journal of European Social Policy*, 11(2): 165-170.
- Gough, I. (2006). Güney Avrupa’da Sosyal Yardım (çev. B.Yakut-Çakar ve U.B. Balaban).A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal Politika Yazıları* içinde (s. 231-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Holsch, K ve M. Kraus. (2004) “Poverty Alleviationand the Degree of Centralization in European Schemes of Social Assistance” *Journal of European Social Policy*,14 (2):64-143
- İpek, M. (2015). “Yeni Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Yardım Paradoksu”, *Karatahta/İş Yazıları Dergisi*, Sayı:1, 77-104.
- Karagöz, S. (2020). “Türkiye’de Sosyal Devletin Sosyal Yardım Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 146-169.
- Kutlu, D. (2016). “Türkiye’de Sosyal Yardım ve İstihdam İlişkinin Güncel Boyutları: Kurumsal ve Sosyolojik Bir Çözümleme”, *Mülkiye Dergisi*, 40(2): 101-142.
- Metin,O. (2011) “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”, *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Sayı No:1, 179-200.

- Saraceno, Chiara (2002), *Social Assistance Dynamics in Europe*, The Policy Press, Southampton.
- Sariipek, D. B. (2017). “‘Hak Temelli’ Sosyal Politikadan ‘Hayırseverlik Temelli’ Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü”, *İnsan & İnsan*, 4(11), 81-99.
- Seyyar, A. (2002) *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Beta
- Taşçı, F. (2013). “Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: ‘Yaşlı Algısı’ Üzerinden Değerlendirmeler”, *İnsan ve Toplum*, 3 (5): 5-22.
- Taşğın, N.Ş. ve Özel, H. (2011). “Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2):175-190.
- Tekindal, M (2018). “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yapısal İşlevsel Yaklaşımına Göre Analizi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (2): 335-362.
- TEPAV (2010). *Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Kademelenme*, Ankara.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2017). “Türkiye Refah Rejiminin Dönüşüm Sürecinde Sosyal Yardım Sistemi”, *Emek Araştırmaları Dergisi (GEAD)*, 8 (12): 27-48.
- Yıldırım, A. (2009). “Sosyal Yardımların Koordinasyonunda Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) ve Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi”, *4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009*, Ankara.
- Zengin, E., Şahin, A. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2): 133-142.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).
4. Bu makale için etik kurul izni gerekmemektedir (Ethics committee permission is not required for this article).